

UDK: 230.1: 236.93
Pregledni rad
Pripremljeno: Studeni 1999.

BUDUĆNOST I SADAŠNJOST – ZNAČENJE ADVENTNE NADE

Fritz Guy

Fritz Guy je pomoćni pastor sveučilišne crkve u Loma Lindi. Diplomirao je teologiju Teološkom seminaru sveučilišta Andrews. Magistrirao je (1966) i doktorirao (1971) na University of Chicago. Među njegova izdanja ubrajamo *Man and His Time: Three Contemporary Theological Interpretations* (1971) i članke u *The Seventh-day Adventist Encyclopedia*, *the Westminster Dictionary of Church History* i brojnim drugim časopisima. Bio je pomoćni urednik djela *Meeting the Secular Mind: Some Adventist Perspectives* (1985).

SAŽETAK

Budućnost i sadašnjost – Značenje adventne nade

Cilj ovoga članka je osvijetliti *značenje* adventističke eshatologije – odnosno razmotriti njezine glavne teme, njezinu važnost i posljedice. Nastojat ćemo odgovoriti na pitanja: Što obuhvaća adventna nada? Kako ona djeluje? Drugim riječima, kako ovaj posebni pogled na budućnost djeluje (ili bi trebalo djelovati) na naša sadašnja vjerovanja, stajališta i postupke?

Ključne riječi: *Adventna-nada; budućnost; sadašnjost; eshatologija; značenje-adventa*

Mjesto eshatologije u adventističkoj teologiji

Prema adventističkom razumijevanju biblijskog otkrivenja, drugi advent – drugo javljanje Boga u liku Isusa Mesije – događaj je koji obilježava kraj sadašnjeg doba u povijesti čovječanstva. Što je još važnije, ovaj događaj otvara posljednji čin Božjeg rješenja za problem grijeha, ne samo u povijesti čovjeka na planetu Zemlja, već i u čitavom stvorenom moralnom svemiru. Kao primarni sadržaj adventne nade, ovaj događaj prirodno zaokuplja glavno mjesto u adventističkom životu i misli.

No konačni čin cjelovitog procesa otkupljenja ne treba nikako smatrati njegovim srcem i središtem. Zato eshatologija nije (i nikada ne smije postati) srce ili središte kršćanske teologije. Čak je i *advent*-istička teologija, koja je samom svojom definicijom zainteresirana za buduće ostvarenje, sagrađena nužno i isključivo na složenom događaju utjelovljenja, života, smrti i uskrsnuća Isusa Krista. Jer samo zahvaljujući *ovom* događaju, *ovom* Božjem činu uopće postoji razlog zanimanju za neki budući konačni događaj koji će biti još jedan, dopunski Božji čin. Svaku kršćansku eshatologiju moramo u svemu razumjeti i formulirati u odnosu na autentično teološko središte – misiju Isusa, utjelovljenog Boga. Eshatologija s nekim drugim središtem je, u doslovnom smislu, *ekscen-trična*. Pravi adventizam stoga nije neka vrst suvremenog “futurizma”, nije religiozni pandan različitim svjetovnim scenarijima (bilo optimističnim ili pesimističnim) koji fasciniraju (i naizmjenice ohrabruju i zbunjuju) um čovjeka u ovom stoljeću.

U isto vrijeme, međutim, eshatologija nije samo epilog teologije. Premda nema glavnu riječ u kršćanskom evanđelju, ona nije ni neobvezatno posljednje poglavlje; nije samo šlag na teološku tortu. Naprotiv, ona je nužni zaključak temeljne kršćanske potvrde spasenja ponuđenog u Kristu. S jedne strane, činjenica da je stvaranje svijeta i ljudskog roda promišljena Božja nakana, zahtijeva konačnu obnovu nakon uništenja i izopačenja koje je posljedica grijeha. S druge strane, i činjenica da Kristova ljudska narav mora biti potpuno oslobođena grijeha zahtijeva obnovu cijelog svijeta. Zbog toga, kako to doktrina o stvaranju i doktrina o otkupljenju tvrde, ako je Bog stvarno Bog, i ako je Isus Krist stvarno Gospodin, onda “kraljevstvo ovog svijeta” mora u suštini kao i u načelu postati Njegovo kraljevstvo – konkretna stvarnost u kojoj će se potpuno i neopozivo ostvariti Njegova volja.

Kao bitan dio kršćanskog evanđelja, eshatologija je prije svega Radosna vijest (*euaggelion*). Ona je prvenstveno zaokupljena “našom blaženom nadom” – pouzdanim čekanjem i uzbuđljivim iščekivanjem konačnog ispunjenja ljudskog roda putem pojave “sjaja velikoga Boga, našega Spasitelja, Isusa Krista” (Tit 2,13). Ovo je vrhunska nada pojedinca koji se prisjeća riječi svoga Gospodina: “Kad odem te vam pripravim mjesto, vratit ću se da vas uzmem k sebi i da vi budete gdje sam ja.” (Iv 1,3) Ovo je također vrhunska nada za ljudski rod, jer “Bog Nebeski podići će kraljevstvo koje neće nikada propasti” (Dn 2,44). Ovo je i vrhunska nada za svijet prirode, budući “da će se i samo stvorenje osloboditi ropstva raspadljivosti” (Rim 8,21).

Drugo, eshatologija je navještanje (*kerygma*) i time upućivanje i poziv. Ona je poziv da potražimo i prepoznamo elemente (zajedno s konačnim načelima) u sve jačem sukobu između transcendentnog dobra i zla u svijetu, a ona je i poziv da se pripremimo za sudjelovanje i da sudjelujemo u posljednjem, nezapamćenom svjedočenju o Božjoj beskonačnoj ljubavi i apsolutnom poštenju. Kad je Isus svojim učenicima odgovorio na pitanje o razorenju jeruzalemskog hrama, kraju svijeta i znacima svog dolaska, teza Njegovog odgovora je glasila: “Zato i vi budite pripravni, jer će Sin

Čovječji doći u čas kad se ne nadate.” (Mt 24,44) Trima zornim prisposodobama objasnio je što znači “pripraviti se”: izgraditi sposobnost sučeljavanja s neočekivanim odgađanjem i iznenadnom pojavom eshatoloških događaja (deset djevice, Mt 25,1-13), marljivo i kreativno koristiti svoje osobne sposobnosti, uključujući poznavanje evanđelja (tri vrste slugu, rr. 14-30), i odgovoriti na različite oblike osnovnih čovjekovih potreba (ovce i jarci, rr. 31-46).

Tek na trećem mjestu je eshatologija stvar božanskog upozorenja (*chrematisis*). I čak u tom slučaju je prije objave da je “došao čas njegovog Suda” iznesena jedna “neprolazna radosna vijest” koju treba objaviti “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku” (Otk 14,6.7). Čitavo Ivanovo Otkrivenje, sa svim slikama zastrašujućih zvijeri i užasnih nesreća, snažan je podsjetnik na sigurnost konačne pobjede Boga i Njegovih pravednika, trijumfa kojemu slijedi (kao druga strana kovanice) konačna propast neprijatelja i onih koji sudjeluju u njegovoj pobuni. Upravo su riječi upozorenja da će se to doista ostvariti i da je kraj neminovan, istodobno riječi pouzdanja i nade.

Koliko god u adventističkoj teologiji bila prisutna nota istinskog upozorenja, treba se čuvati njenog mogućeg iskrivljavanja u izraze neopravdanih, neprikladnih i samouništavajućih stajališta ili osjećaja. Tako je na primjer moguć duhovni elitizam – umišljena religiozna superiornost zasnovana na samopouzdanju da smo “Božji narod, da imamo istinu i da znamo sve o budućnosti”, nasuprot svima drugima, zatucanima, drugorazrednim kršćanima u svijetu. Postoji i mogućnost religiozne paranoje pa svuda zamišljamo demonske urotnike i progonitelje, a u svakom društvenom, političkom ili vjerskom događaju vidimo zlokobni spektar natprirodnog zla. A još jedno stajalište, koje proizlazi iz bilo kojeg od prva dva, je neprijateljski stav prema teološkim (i čak političkim) protivnicima, što dovodi do nezrele pretpostavke da se cijelo čovječanstvo već namjerno i konačno odredilo za dobro ili zlo pa se svatko tko ne dijeli “naše” razumijevanje i vjerovanja, definitivno povezo sa silama tame i uništenja.

Lijek za ovakve osjećaje je priznanje ispravnog funkcioniranja eshatologije. Njezin cilj nije da zadovolji čovjekovu znatiželju o budućnosti – kao da je biblijska apokaliptika kristalna kugla, a eshatologija neka vrst teološko/povijesnog proricanja. Njezin cilj nije ni da ohrabri (a još manje da proizvede) samozvane proroke i suce. Umjesto toga funkcija eshatologije je osigurati kršćansku pouzdanost i nadu, osjetljivost na suvremena religijska zbivanja i težnju da drugima prenesemo radosne vijesti i poruke evanđelja.

Osim toga, u kontekstu adventističke teologije eshatologija (kao i soteriologija koju dopunjuje) ima još šire i dublje značenje od konačne sudbine ljudskog roda. Prema adventističkom razmišljanju problem grijeha nije samo stvar čovjekove pobune protiv Boga, premda je ova pobuna za svako ljudsko biće ozbiljna kako po sadržaju tako i po temeljnim elementima. Problem grijeha je kozmički sukob, “velika borba” oko temeljne Božje naravi kao konačne stvarnosti (i posljedično, oko naravi cjelokupne stvarnosti). Ključno je pitanje da li Bog postoji i djeluje isključivo za svoj interes i u svoju korist, ili i u interesu i u korist svog stvaranja – drugim riječima da li Konačna Stvarnost služi sebi ili daje sebe (i zbog toga da li je suština naravi svega u tome da se međusobno natječe za stvarnost ili da se dopunjuje i uzajamno ostvaruje). Ovaj predmet nadilazi čovječanstvo i njegovu planetarnu sredinu jer mu je početak prije pojave ljudskog roda i seže iza njega te obuhvaća andeoska i sva druga moralna bića koja je Bog stvorio. Zbog toga Božji odgovor na problem ima slične kozmičke dimenzije. Božanska Kristova nakana je da “pomiri za nj sve što je na zemlji ili na nebu” (Kol 1,20). Zato Isusova misija znači više od mogućnosti vječnog života za one koji

prihvataju Božji dar oprostjenja, a “posljednje stvari” znače više od završetka sadašnje povijesti čovječanstva i uspostave novog svijeta za otkupljene i obnovu ljudskog roda. Za cjelokupno stvaranje postoji kraj ostvarenju grijeha, a ovaj kraj označava posebno značajan novi početak.

Premda ni u kom slučaju nije jedinstvena, ova “kozmička dimenzija” adventističke teologije općenito i eshatologija posebno razlikuju se od suvremene kršćanske misli, a značajna je za razumijevanje konačne važnosti spasenja i sudbine ljudskog roda. Ne smatrati ljudski rod jedinim (ili čak prvenstvenim) središtem Božje brige s obzirom na problem grijeha, već dijelom beskonačno većeg obzora, znači *relativizirati* i učiniti *univerzalnim* njegovu važnost. Ono što se događa s ljudskim rodom je samo dio daleko veće drame, ali upravo zato što je dio veće drame, ima i šire posljedice. Time se ne smanjuje konačna važnost ljudskog grijeha, spasenja i budućnosti, već postoji promjena u načinu razumijevanja ove važnosti.

Teološke posljedice adventne nade

Adventistička eshatologija kombinacija je četiriju glavnih tema za teološko razmišljanje, a sva-ka je zasnovana na određenom događaju ili elementu uključenom u “posljednje stvari”: (1) kraj sadašnjeg doba, (2) ostvarenje Božje prisutnosti, (3) određivanje sudbine pojedinca i (4) konačno ostvarenje čovjekova postojanja.

Kraj sadašnjeg doba. Sama riječ *eshatologija* (u doslovnom značenju doktrina o *eshatonu*, kraju) podrazumijeva završetak sadašnjeg doba i njegove civilizacije te prestanak čovjekova života kakvog danas poznajemo: doslovno kraj našeg svijeta. Poznati biblijski opisi su tipično kratki i dramatični; oni sugeriraju da će kraj ove ere u povijesti biti katastrofičan: “U taj će dan nebesa iščeznuti s velikom lomljivom, počela će se u ognju rastopiti, a zemlja se sa svojim ostvarenjima više neće naći.” (2 Pt 3,10) Ova je slika prilično jasna: s jedne strane je potpuno opustošenje cjelokupne civilizacije, a s druge radikalni poremećaj prirodnih procesa, totalno ekološko uništenje koje potpuno onemogućuje postojanje ljudskog života.

Iz ove slike i osvjedočenja da povijest očekuje iznenadni kraj proizlaze dva važna teološka pitanja. Jedno od njih pita kako se sadašnji tok povijesti odnosi prema njezinom kraju: da li ono što se događa u svijetu ili u crkvi uopće djeluje na prirodu ili određivanje vremena njenog kraja? Ako je tako, kakva je to vrst djelovanja i kako nastaje? Ukratko, kako je povijest povezana s *eshatonom*? Odgovor na ovo pitanje mora početi prepoznavanjem činjenice da je odnos između sadašnjeg smjera povijesti i njezine kulminacije složen. Moguće ga je ilustrirati nizom od četiri analogije uzete s područja obrazovanja.

1. Odnos između povijesti i njezinog kraja, na primjer, može se usporediti s odnosom između obrazovnog razdoblja i školskog raspusta koji mu slijedi. Kraj školske godine označava dobrodošlo oslobođenje od pritisaka školskog života. Prema ovoj analogiji kraj povijesti smatra se oslobođenjem od različitih zala u sadašnjem životu – briga, neuspjeha, tragedija, tugovanja, nepravde, frustracija i ostalog bez kraja. Osim toga, ova analogija odražava činjenicu da kraj dolazi “izvana”; bez bzira na karakter ili smjer ranijih povijesnih događaja ili zbivanja, oni sami po sebi nisu “uzrok” *eshatona*. Time želimo reći da kraj povijesti čovječanstva, kao i njegov početak u cijelosti moramo smatrati Božjim djelom.

2. Druga analogija zasnovana je na nastavnom programu i konačnim, završnim ispitima koji pokazuju je li se učenjem uspjelo ostvariti zadane ciljeve ili nije. Ovdje se opći smjer povijesti pr-

venstveno gleda u kontekstu moralnih i religioznih odluka kojima se određuje sudbina pojedinca; a kraj povijesti smatra se razotkrivanjem kvalitete i značenja njegova života. Povijest kao cjelina ima konačno teološko značenje do te mjere da pojedini društveni, politički ili ekonomski događaji, kao i karakter vlasti naroda i kulture, potiču ili koče osobne odluke koje pridonose pozitivnoj budućnosti vječnog života. U tom smislu je *eshaton* razotkrivanje konačnog značenja ljudskih bića u povijesti, kako pojedinaca tako i kolektiva.

3. Još jedna korisna analogija zasniva se na odnosu između obrazovnog procesa i diplomiranja koje je (u određenom smislu) rezultat truda učenika (kao u prethodnoj analogiji), ali koje istodobno zahtijeva dodatno, vanjsko tijelo, naime obrazovnu ustanovu koja ima pravo dijeliti ocjene i izdavati diplome. Tako se i *eshaton* može u određenom smislu smatrati rezultatom zbivanja u povijesti, a ipak ovisnim o Božjoj intervenciji. Što više, kao što je obrazovna ustanova neophodna ne samo za sam događaj diplomiranja već i za mogućnost da obrazovanje dovede do diplomiranja, tako su i Božja stvarnost i aktivnost nužni uvjet za samo postojanje povijesti kao i za njezin kraj. Analogija diplomiranja također ukazuje na činjenicu da kao što se kraj obrazovanja smatra "početkom" nove faze u životu studenta, tako se i "kraj" sadašnjeg doba s pravom smatra "početkom" novoga koje će doći.

4. Još jedna analogija potječe od veze između obrazovanja pojedinca i zvanja kojeg vrši u životu, tog ostvarenja na koje ukazuje obrazovanje, za koje ono predstavlja bitnu pripremu. Upravo ovo ispunjenje daje na kraju pravo značenje cjelokupnom obrazovanju. Ova analogija pokazuje jasnije od ostalih kontinuitet tijeka povijesti i konačne budućnosti za čovječanstvo. Kao što kvaliteta nečijeg cjelokupnog obrazovanja jako utječe na kompetentnost koja obilježava cijelu njegovu karijeru, tako sadržaj sadašnje povijesti pridonosi kvaliteti konačne čovjekove budućnosti. Za pojedinca je budućnost nastavak i razvoj pozitivnih međusobnih odnosa, samopožrtvovne ljubavi i spoznaje da će Bog dati značenje sadašnjem trenutku. Za čovječanstvo u cjelini, i za povijest kao cjelinu, utjecaj sadašnjosti na budućnost je najlakše vidljiv u činjenici da povijest čovječanstva pokazuje (za vječnu korist cijelog moralnog svemira) egzistencijalne posljedice "velike borbe". Zbog intenziteta i prožetosti čovjeka grijehom, ovim se prikazom prije svega vide razorne posljedice sebičnosti i natjecanja: neprijateljstvo, nepravda i nasilje. Međutim, istodobno je dio zadaće crkve, kao zajednice vjere, poštenja i ljubavi, da prikaže (na brojčano manjoj skali, ali s jednakom jasnoćom i snagom) veličanstvene mogućnosti milosti: rastuće razumijevanje, dijeljenje, pomaganje i uzajamno upotpunjavanje.

Naravno, nijedna od ovih analogija ne može u potpunosti oslikati potpunu vezu između sadašnjeg smjera povijesti i njezinog kraja jer zajedno sa svojim naglašavanjima i korisnosti, svaka ima i svoja ograničenja. Ali sve zajedno pomažu ukazati na važnost, narav i složenost ovog odnosa.

Drugo pitanje koje se ovdje javlja u vezi s idejom kraja sadašnjeg doba glasi: kako je moguće potvrditi oboje, otvorenost povijesti prema vršenju slobodne volje i djelotvornost Božje providnosti u postizanju vlastitih povijesnih ciljeva? Svaki od ovih elemenata čini se apsolutno nužnim za adventističku eshatologiju kao i za bilo koju drugu kršćansku misao o konačnoj budućnosti ljudskih bića. Jer bez stvarne slobode čovjekov život nema smisla; u tom slučaju je ljudski rod pijun u sukobu kozmičkih sila. No bez Božjeg djelotvornog rukovođenja poviješću nema povijesne sigurnosti; ne može biti sigurnosti da čovječanstvo neće samo sebe uništiti (na primjer putem

sveopće nuklearne ili biokemijske katastrofe). Budući da adventistička eshatologija tvrdi da kraj sadašnjeg doba mora biti posljedica Božje umiješanosti a ne čovjekove glupe pogreške, upitna je stvarnost čovjekove slobode i otvorenosti povijesti.

Na sreću, pitanje nije tako teško kako na prvi pogled izgleda. Naime postoje najmanje tri moguće odgovora. Na prvom mjestu, zahvaljujući Božjoj beskonačnoj domišljatosti On na svaku situaciju i svaki događaj može reagirati kreativno i konstruktivno. On može dopustiti čovječanstvu da slobodno odluči o svojoj budućnosti – posljedice svake odluke mogu se utkati u konačno ostvarenje Božje nakane. Budući da je sveznajući i svemogući, Boga ne može iznenaditi, a još manje na kraju frustrirati čovjekova sloboda.

Na drugom mjestu, budući da stvarnost čovjekove slobode zahtijeva *opću* mogućnost ostvarenja odluka djelotvornim postupkom (u protivnom neće biti razloga ni za kakvu odluku), ona tu mogućnost ne zahtijeva u *svakom* slučaju. U svojoj Propovijedi na Gori Isus je pokazao da grijeh može nastati samom namjerom, čak i kad nema prilike da se pretvori u djelo (Mt 5,27-30). Osim toga, fizička ograničenja i društveni, pravni i ekonomski pritisci ozbiljno ograničavaju raspon mogućih postupaka, a da time ne niječu stvarnost čovjekove slobode. Jer bit slobode nije sposobnost čovjeka da uvijek ostvari ono što želi, već sposobnost da odredi vrijednosti po kojima će živjeti (odnosno, vrijednosti po kojima čini sve što stvarno može učiniti). Zbog toga činjenica da stvarna otvorenost povijesti može do neke mjere biti ograničena granicama koje je Bog postavio, nije ništa manje ograničavanje čovjekove slobode no što su to ograničenja drugih, ovozemaljskih čimbenika.

Na trećem mjestu, eshatološko ograničenje što ga je Bog postavio u odnosu na otvorenost povijesti u biti je minimalno. Sama činjenica da je kraj sadašnjeg doba posljedica božanske inicijative – i stoga ne samo proizvod tijeka povijesti pa u konačnici ne ovisi ni o kakvim čovjekovim postupcima – znači da budućnost ostaje potpuno otvorena. Glavni izuzetak je prerano samouništenje ljudskog roda, jer prema Isusovim riječima predviđeno je da sadašnje doba traje dok se “Radosna vijest o kraljevstvu” ne propovijeda “po svemu svijetu, svim narodima za svjedočanstvo, i tada će doći svršetak” (Mt 24,14). No to je prvenstveno stvar relativnog usklađivanja vremena. Čak ni nuklearni holokaust nije nezamisliv kao događaj koji bi mogao biti uključen u ostvarenje Božjih eshatoloških nakana. A objavljivanje evanđelja svijetu moglo bi preuzeti neočekivane oblike koji bi iznenadili i najoduševljenije pripadnike vjerske zajednice. Korisno je sjetiti se da se tijekom judeo-kršćanske povijesti nijedno božansko obećanje nikad nije ostvarilo točno onako kako se očekivalo (u čemu su Mesijina narav i misija vrhunski primjer). Bog povijesti je Bog neočekivanog. Stoga svakako može doći do nekih velikih iznenađenja o načinu na koji će sadašnje doba stvarno završiti.

Ostvarenje Božje prisutnosti. Adventna nada je prvenstveno usmjerena na ponovno javlja Boga u liku Isusa, na drugi Božji dolazak čovječanstvu na ovaj poseban način. Ovdje nam odmah dolazi na um nekoliko značajnih novozavjetnih iskaza. Čujemo Isusa kako u gornjoj sobi uvjerava učenike: “Kad odem te vam pripremam mjesto, vratit ću se da vas uzmem k sebi i da vi budete gdje sam ja.” (Iv 14,3) Slušamo vjesnike u vrijeme uzašašća: “Ovaj isti Isus koji je uznesen na nebo između vas opet će se vratiti isto onako kako ste ga vidjeli da odlazi na nebo.” (Dj 1,11) Slušamo ponovnu potvrdu proslavljenog Gospodina kako u Otkrivenju govori Ivanu: “Dolazim uskoro!” (Otk 22,12; usp. 3,11; 22,7.20) I čujemo prorokov jednostavni, ali egzistencijalno snažan odgovor:

“Dođi, Gospodine Isuse!” (Otk 22,20) kako odjekuje u ranokršćanskom aramejskom kršćanskom pozdravu *marana tha*, “Dođi, Gospodine naši!” (1 Kor 16,22)¹ Adventna nada je usmjerena na parusiju – na dolazak i prisutnost Bog koja je cilj i specijalnost povijesne prisutnosti Boga u Isusu iz Nazareta, tako stvarne kao što je stvarna prisutnost Boga u raspeću i uskrsnuću.

Ova druga tema adventističke eshatologije postavlja pak svoje teološko pitanje: U kakvoj je vezi ovaj konačni dolazak Boga čovjeku s Njegovim drugim “dolascima”? U odgovoru na ovo pitanje moramo poći od činjenice da je Božja prisutnost u ovom svijetu trajna stvarnost: Bog u suštini nije nikad *odsutan* iz čovjekova života, ili iz bilo kojeg dijela ili procesa stvorenog svemira. A ova neprestana prisutnost ima dvije dimenzije. S jedne strane se odnosi na temeljnu stvarnost: radi se o Božjem *samouključenju* u svijet, ne samo u prošlosti nego zadržavanjem svog postojanja i svojih procesa u sadašnjosti. S druge strane Božja prisutnost vodi i do svijesti o ovoj temeljnoj stvarnosti: ona je Božje *samootkrivenje* svijetu, pa se Bog javlja tako da se Njegova prisutnost osjeća, premda nije uvijek potvrđena.

U objema ovim dimenzijama Božja prisutnost se javlja u mnogo različitih “načina” u povijesti ljudskog roda. Drugim riječima, Bog “dolazi” svijetu na razne načine koje možemo svrstati u tri skupine. Prvi su načini Božje opće, stalne i univerzalne prisutnosti. Oni obuhvaćaju nastavak takozvanog prirodnog svjetskog reda: fizičke, kemijske i biološke procese u prirodi, kao i psihološke i racionalne procese čovjekova života. Oni uključuju i sveprisutnu službu Svetog Duha, što je izazvalo retoričko pitanje hebrejskog pjesnika: “Kamo da idem od duha tvogega, i kamo da od tvog lica pobjegnem?” (Ps 139,7) Isus je obećao da će biti stalno sa svojim učenicima i time je naglasio oboje, trajnost (“Ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta” [Mat 28,20]) i odnos prema zajedničkom vjerskom iskustvu (“Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana radi mene, tu sam ja među njima” [Mat 18,20]).

Osim ovih načina na koje je Bog prisutan za sva stvorena bića, postoje i različiti drugi načini Božje posebne, naročite prisutnosti. Tako Bog “dolazi” na neobične, dojmive i ponekad zbudjujuće načine. Bog se javlja u određenim događajima: na primjer, u biblijskoj povijesti u izlasku, ropstvu i obnovi Izraela te u kršćanskoj povijesti, u Reformaciji i u Adventnom buđenju u devetnaestom stoljeću. Ponekad Bog dolazi na posebna mjesta koja time čini “svetima” – posebno u hebrejskim Svetištima (šatoru u pustinji a zatim u hramovima na gori Sion). Bog također dolazi u mnogim srazmjerno privatnim trenucima čuda – liječenju, zaštiti i iznamljenju – fizičkim i duhovnim.

Na kraju, postoji apsolutno jedinstven način Božjeg dolaska na svijet putem utjelovljenja, u misiji (životu i smrti) i kraju (uskrsnuću) Isusa iz Nazareta kao *Emanuela*, “što znači: Bog je s nama” (Mt 1,23). To je iznenađujući, gotovo nevjerojatan način Božje prisutnosti – “u obličju grešnog tijela” (Rim 8,3), “koji je iskusan u svemu (kao i mi)” (Heb 4,15), koji je “pomirio svijet sa sobom” (2 Kor 5,19). Ovo je najizravniji i najpotpuniji, a i najdublji način. No to ostaje ista prisutnost, jer je isti Bog koji dolazi i koji se tako otkriva.

U *eshaton* će biti uključen još jedan, novi način ove Božje prisutnosti. Ne radi se o nastavku ili ponovljenoj pojavi drugih načina; radi se o stvarnom dolasku kakvog još nema – pravom “dolasku”. On se sastoji od konačnog, nepovratnog transcendentnog razdvajanja Boga i ljudskih stvorenja koje je posljedica grijeha – odvajanja do kojeg je prvi put došlo pred zastrašujućom Božjom prisutnošću i odlaska iz Edena koji je slijedio (vidi Post 3,8.23.24). U odnosu na ranije načine

Božje prisutnosti u svijetu, ona je doslovno kraj jer je obilježena trajnošću i prožetošću općih načina, neposrednošću i utjecajem posebnih načina i osobnom konkretnošću načina utjelovljenja. To je konačna Božja prisutnost. Ovaj novi način Božje prisutnosti je pravi "dolazak" u smislu što dolazi na svijet "izvana". On je Božji osobni čin; nije posljedica razvoja povijesti (kako smo to već zapazili) niti posljedica djelovanja prirodnih sila, bilo zemaljskih ili astronomskih. Premda Bog može upotrijebiti takve čimbenike kao sredstva za ostvarenje svojih nakana, *eshaton* nije moguće objasniti njihovim izrazima. Naime, suštinski uzrok je izvan stvorenog svemira. Ova činjenica ima dvije važne teološke posljedice. S jedne strane znači da moramo pažljivo kvalificirati svoje shvaćanje "ubrzavanja" ili "odlaganja" dolaska kraja. Moramo ih razumjeti u pojmovima Božje namjere da svoje postupke poveže s ljudskim događajima; stoga ovaj odnos, striktno govoreći, nije uzročan ili "potreban". Roditelj može pristati da svoju djecu povede na kupanje nakon što operu posuđe od doručka i time roditeljsko djelovanje čini ovisnim o radu djece; ali pranje posuđa samo po sebi ne vezuje odlazak na kupanje kao neophodni rezultat. S jedne strane vječna uzročnost *eshatona* znači da njegov dolazak nije striktno predvidiv. Tako se ni njegov trenutak niti prethodni scenario ne može točno predvidjeti. Zbog toga on nije predmet pretkazivanja, kao što se radi kad je riječ o pomračenju Sunca ili ekonomskoj recesiji. Više se radi o iščekivanju i nadi.

Eshatologija nije informacija o tome što će se dogoditi, već pouzdanje u Boga koji je Gospodar budućnosti. Ona je uzeta da precizno istakne element kronološkog iznenađenja koji je Isus upotrijebio u prisposobi o lopovu: "Kad bi domaćin znao u koju će stražu doći lopov, bdio bi i ne bi dopustio da mu prokopa kuću! Zato i vi budite pripravnici, jer će Sin Čovječji doći u čas kad se ne nadate." (Mt 24,42.43) A u pogledu preciznog oblika događaja vezanih uz *eshaton*, dobro bi bilo da nešto naučimo iz goleme teološke zablude u prošlosti: drevno očekivanje Mesije iskrivilo je autentičnu nadu u tako kruto pretkazivanje da Ga, kad se pokazao nečim sasvim drugim no što se očekivalo, jednostavno nisu prepoznali. No bez obzira na svu svoju stvarnu novinu, konačna Božja prisutnost nije potpuno nova jer njezin kontinuitet od različitih načina omogućuje ljudskim bićima da je prepoznaju i dožive onakvom kakva jeste. Stoga ne iznenađuje da je ehatološki način u biti sličan načinu utjelovljenja: osobno javljanje Boga u konkretnom liku Isusa Krista, povijesnog Mesije. Upravo će "ovaj Isus" (Dj 1,11) biti način na koji će Bog na kraju biti vječno prisutan za ljudska bića. To je teološka osnova za izraz drugi dolazak.² Ne samo što se "vraća" isti oblik Božje prisutnosti, već ponovo dolazi na način koji je u značajnim elementima sličan "prvom dolasku". Osnovna misija je ista: da bude "Bog s nama" kao spasiteljska, preobražavajuća prisutnost. Prvi je dolazak unutar povijesti omogućio definitivno spasenje ljudskih bića; drugi će dolazak nakon povijesti spasenje učiniti potpunim. Poticaj za drugi dolazak je isti kao i za prvi: milostiva, stvaralačka ljubav (*agape*). Postoji ista vrst objektivne stvarnosti i shvaćanja – koja se, na primjer, razlikuje od Božje sile koja je osnovom za sva stvorena bića i procese, i od Božje prisutnosti u Duhu. Sve ovo pokazuje da je naše zanimanje za konačnu budućnost zapravo zanimanje za Krista; adventna nada nije ništa drugo do nada u Krista.

Određivanje sudbine pojedinca. Od samog početka kršćanskog teološkog razmišljanja eshatologija je uključila potvrdu o konačnom, neopozivom sudu koji određuje konačnu sudbinu svakog pojedinog ljudskog bića. Ovaj je sud u biti dvojaka situacija: postoje samo dvije mogućnosti. U Propovijedi na Gori i u razgovoru s Nikodemom Isus je označio ove mogućnosti kao "propast" nasuprot "životu" (Mt 7,13.14; Iv 3,16). U razgovoru s učenicima o kraju svijeta stavio je "vječni

život” nasuprot “vječnoj mucii” (Mt. 25,46). Živopisnost slika u Apokalipsi prikazuje one koji će biti mučeni “ognjem i sumporom” i one koji “stoje na staklenom moru s citrama Božjim” (Otk 14,10; 15,2). Za Pavla je razlika ista: između “srdžbe”, “gnjeva”, “volje” i “tjeskobe” s jedne, i “slave”, “časti”, “mira” i “vječnog života” s druge strane (Rim 2,7-10).

No upravo kao što je u Svetom Pismu potvrđena konačna podjela ljudskog roda, tako je potrebno suočiti se s pitanjem odnosa ovog eshatološkog suda prema Božjoj bezgraničnoj ljubavi. Recimo to jednostavno: Kako može stvarna mogućnost vječne propasti za neke članove Božje ljudske obitelji biti dio “radosne vijesti” kršćanskog (i posebice adventističkog) vjerovanja? I što to pridonosi rješenju “velike borbe” o naravi konačne stvarnosti (odnosno, Božjeg karaktera)? Kratak odgovor na ovu vrst pitanja jeste da je eshatološki sud nužan izraz pravde koju zahtijeva ljubav. No nema potrebe da se kaže nešto više objašnjavajući narav i funkciju tog suda.

Božji konačni sud nad ljudskim bićima predstavlja konačno priznanje i potvrdu odluka pojedinih ljudi o odnosu između Boga i njih samih. Naravno, to ne treba razumjeti kao božansko odobravanje svih takvih odluka, već prije kao spremnost da ih prihvati kao definitivnu kvalitetu odnosa pojedine osobe prema Bogu i time odlučujuću za njezinu sudbinu. Stoga je posljednji sud najveća mogućnost za potvrdu ljudskog dostojanstva: Konačno značenje i narav pojedinog ljudskog bića određena je njegovim vlastitim izborom – a ne božanskom nakanom ili predodređenjem. Osim toga, posljednji sud je potvrda temeljnog reda u svemiru: događaji, uključujući moralne odluke, imaju posljedice. Ovaj je red nužni uvjet ako uopće ima nekog značenja u čovjekovim odlukama i postupcima; inače bi svemir bio moralni (kao i ontološki) kaos.

Eshatološki sud se odvija u dva oblika; oba su izraz pravde koju zahtijeva ljubav. S jedne strane posljednji sud je negiranje zla. On je Božje prihvaćanje odbijanja ljudskih bića da priznaju stvarnost Božje suverene vladavine i žive sukladno s njom. No Bog ne samo što prepoznaje činjenicu ovog odbijanja; budući da je to i nijekanje naravi Njegove vlastite stvarnosti, On ga prezire i odbacuje. Ovo negiranje zla dovodi do radikalnog, vječnog uništenja. Do njega dolazi kad Bog, izvor svih bića i sve sposobnosti postojanja, više ne podupire biće koje je definitivno izabralo da služi sebi oslanjajući se na vlastito postojanje. Odvajajući ljudski rod od Boga, grijeh neminovno dovodi do povećanja nesklada i do degradacije materije i energije, što vodi do konačnog stanja potpune neupotrebljivosti; oni ne mogu postojati bez Božje sile koja održava prirodne procese od kojih zavise ljudska bića. Prema samoj naravi stvarnosti “plaća grijeha /je/ smrt” (Rim 6,23), odnosno nepostojanje.

Zato se kraj sadašnjeg doba može ispravno opisati izrazima “Božja srdžba” (Otk 14,10; 15,1.7; 16,1). Djelovanje ovog elementa na posljednji sud je povijesno i prirodno kad civilizacija bude opustošena i kad dođe do potpunog prekida planetarnog održavanja životne sredine. To je “svršetak svijeta” kad će se i “sile nebeske... poljuljati” (Mt 24,3.29 – DF).

No s druge strane konačni božanski sud je i potvrda dobra u čovjekovu životu. On potvrđuje poštenje i samopožrtvovnost, prihvaćanje i poistovjećivanje s Božjim djelom pomirenja u Kristu. Naravno, to ni u kom smislu nije nagrada za dobra djela već prije eshatološko ostvarenje “dara Božjeg” koji je “život vječni u Kristu Isusu” (Rim 6,23 – DF). To je vječno izbavljenje od ontoloških posljedica grijeha koje bi inače bile neizbježne, a uključuje zaštitu tijekom katastrofičnog eshatološkog nesklada ili uskrснуće u vječni život, ovisno o mjestu na kojem se osoba nalazi u

povijesti. Ovaj se sud može shvatiti pozitivno kao ratifikacija i konačno ostvarenje spasenja, kao posljedica Božje ljubavi.

Osim toga, Bog koji djeluje u sudu na završetku sadašnjeg doba, isti je Bog koji je na križu uzeo na sebe sve iskustvene posljedice čovjekova grijeha – Bog koji “je ljubav” (1 Iv 4,8). Ljubav je način na koji je Bog vječno povezan s ljudskim rodom; ljubav je pokretač svakog Božjeg “dolaska” među ljude – na početku grijeha u Edenu, na gori Sinaju, u Betlehemu, na Golgoti, na Pedeseticu i na kraju vremena. Time želimo reći da nema nekakvih faza (ili “dispencijacija”) u Božjem odnosu prema ljudskom rodu. Ljubav se nikad ne “nadmješta” niti je nadmještena nečim drugim, kao na primjer pravdom. A ljubav i pravda nisu jednake-ali-sukobljene značajke koje stvaraju neku vrst napetosti u Božjoj stvarnosti. Naprotiv, pravda je element i izražaj Božje ljubazne nakane i postupka da izbavi moralni svemir od konačnih posljedica grijeha. Drugim riječima, u Božjem karakteru ljubav dolazi logično prije pravde. Budući da je Bog vrhunski stvarnost koja određuje temeljni karakter svih drugih stvarnosti, ljubav se logično smatra prvom svuda i u svemu što Bog čini.

Zato što je eshatološki sud potvrda čovjekove odgovornosti i metafizičkog reda, zato što je potvrda dobra a negiranje zla, i zato što je djelo istog Boga koji je u Isusu iz Nazareta došao među ljude, možemo ga smatrati sasvim jasnim ostvarenjem beskonačne ljubavi.

Ostvarenje ljudskih bića. Uz pozitivnu stranu posljednjeg suda ide i konačno ostvarenje božanske nakane u stvaranju ljudskih bića – odnosno njihovo ostvarenje pred Bogom. Ono obuhvaća obnovu ili ponovno stvaranja svijeta. Činjenica je da Biblija tvrdi kako je pojava grijeha i njegova stalna prisutnost radikalno naštetila ne samo čovjeku, već i njegovoj prirodnoj sredini (vidi Post 3,17,18). Zato potpuno izbačavanje ljudskih bića od posljedica grijeha znači obnovu prvotno stvorenog reda ili bar uspostavu nečega što mu jako slično. Prema svjedočenju apostola će se “i samo stvorenje osloboditi ropstva raspadljivosti da sudjeluje u slavi djece Božje” (Rim 8,21). Obojica, starozavjetni prorok i novozavjetni vidjelac predvidjeli su stvaranje novog neba i nove zemlje (Iz 65,17; Otk 21,1). Pa ipak je jasno da se ne radi o nekom drugom mjestu, različitom, koje će biti predmet konačnog ostvarenja božanske nakane u stvaranju ovog svijeta. Bit će to isto mjesto, ista planetarna sredina – veličanstveno preobraženo – u kojem će se ostvariti vječna budućnost ljudi.

Predviđeno je da sredina u tom novom dobu u mnogo čemu bude slična sredini koju danas poznajemo. U njoj će, na primjer, biti iste osnovne vrste stvorene stvarnosti: materija, energija, život, svijest, razum. I iste vrste postojanja: fizičkog, kemijskog, biljnog, životinjskog, ljudskog. No u okviru ovih općih bitnih sličnosti između sadašnje i konačne buduće sredine bit će i radikalnih razlika jer ponovo stvoreni i preobraženi svijet neće sadržavati remeteće procese koji razaraju čovjekove vrijednosti i njegov život – na primjer, meteorološki poremećaji koji izazivaju sušu i poplave, botaničke neobičnosti koje stvaraju otrovne biljke, genetske nezgode koje izazivaju urođene nedostatke i geološki poremećaji koji izazivaju potrese i poplavne valove.

U ovaj će preobraženi svijet biti preneseni preobraženi i uskrsnuli ljudi. Oni će i dalje zadržati opće karakteristike koje obilježavaju sadašnjeg čovjeka, ali će biti oslobođeni izopačenja uzrokovanih grijehom. To prije svega znači da će čovjek u dobu koje će doći biti *materijalno*, fizičko biće, nasuprot nematerijalnom, bestjelesnom biću za koje se teško može reći da je *ljudsko*. Bit će, na primjer, prisutna osjetila (vid, sluh, okus, miris i opip) kako radi informacije tako i radi estetskog doživljaja. I postojat će prostor; čovjek će postojati i živjeti u određeno vrijeme na jednom mjestu.

No kao u slučaju prirodne sredine, tako će biti i nekih radikalnih razlika između sadašnjih i budućih ljudskih bića. Nepostojanje bolesti i genetskih izopačenja ukazuje na još veću osjetilnu oštrinu i proširenu intelektualnu sposobnost – veću svijest o svijetu i povećanu sposobnost njezoga shvaćanja. No još će dramatičnija razlika između sadašnjosti i budućnosti biti nepostojanje smrti. Sadašnja neizbježnost smrti koja slijedi u životu čovjeka, kao i u životu biljaka i životinja, otežava mnogim ljudima današnjice da zamisle beskonačnu budućnost kao sudbinu pojedinca. To je razlog što neki biblijsku potvrdu vječne budućnosti razumiju kvazi-preživljavanjem osobe u njezinom potomstvu, svom utjecaju i svom mjestu u sjećanju drugih osoba i Boga. No u stvari nema ništa proturječno u nadi u osobnu vječnu budućnost, ukoliko ona podrazumijeva materijalno postojanje. U načelu nema razloga zašto bi postojanje čovjeka ikad trebalo ukinuti. Uostalom tipično ljudsko shvaćanje smrti, kao apsolutno “neprirodne”, “pogrešne” i “apsurdne”, služi kao iskustvena potvrda biblijske vizije i nade.

Nastavljanje istih osnovnih, definirajućih karakteristika čovjeka također znači da će njegov život u konačnoj budućnosti imati *vremensko* značenje, što obuhvaća stvarnost i prisutnost kronoloških elemenata, a što opet dovodi do vremenskih pojmova sadašnjosti, prošlosti i budućnosti. Osim što je ovo jasna posljedica biblijskog gledišta na konačnu budućnost, ovo je neophodna konceptualna suprotnost materijalnom postojanju u materijalnom svijetu jer je protjecanje vremena osnovna značajka materije kakvu mi poznajemo, sve od aktivnosti subatomske djelića do kretanja zvjezdanih galaksija. A što važi za materiju to još više važi za život. Nužni zaključak je da konačnu budućnost čovjeka možemo najbolje shvatiti kao “beskrajno vrijeme”, a ne “bezvremennost”. Čovjek ne može biti “bezvremen” isto kao što ne može biti “nematerijalan”.

No doživljena će kvaliteta vremena biti potpuno drukčija. Budući da fizički i biološki procesi više neće voditi neminovnom raspadanju i smrti čovjeka, vrijeme neće imati sadašnji karakter stalne prijetnje nepostojanja. A budući da će biti beskonačno mnogo vremena za ljude kao i za čovječanstvo u cjelini, bez mogućnosti “isticanja vremena”, “neće biti ni “rokova”. Vrijeme se više neće smatrati glavnim ograničenjem u čovjekovu životu.³ Zbog toga će, nasuprot našem današnjem iskustvu, vrijeme u budućem dobu biti u cijelosti pozitivno. Ono će značiti postojanje novih mogućnosti, stalnog razvitka i stjecanja iskustva. Vrijeme će u toj budućnosti biti sredstvo za stalni razvitak i zadovoljstvo.

Nastavak života ljudi u budućem dobu također znači istinski *osoban* život, praćen samosvijesću i osobnošću koji su neophodni da čovjek bude osoba. Individualna osobnost u konačnoj budućnosti bit će, kao što je i sada, jedinstveno spajanje različitih karakteristika temperamenta, ukusa i sposobnosti, zajedno s pamćenjem, odnosima s drugima i samoodređenjem. Naime, osobnost je, s jedne strane, zbir prošlih iskustava od kojih se neka svjesno pamte, a druga ne. Zbog toga u konačnoj budućnosti prošlost neće biti jednostavno izbrisana – zaboravljena nekom vrstom eshatološke amnezije – jer bi to uništilo individualni identitet osobnosti. No značenje i značaj osobne prošlosti djelomice je preobražen činjenicom pokajanja i oprostjenja, tako da više nije izvor osjećaja krivnje, stida ili kajanja. S druge strane osobnost čine i odnosi s drugim osobama. Ovi odnosi pretpostavljaju razlikovanje čovjeka od drugih i mogućnost uzajamnog obogaćivanja. U sadašnjem dobu ovi su odnosi bitni za čovjekovo postojanje i daju mu posebno značenje; tako će biti i u budućnosti. I treće, osobno postojanje zahtijeva slobodu samoodlučivanja, sposobnost i odgovornost biranja vrijednosti koje će odrediti kvalitet cjelokupnog čovjekovog postojanja. Te-

ološki govoreći to je mogućnost da se čovjek poistovjeti sa Stvoriteljevom namjerom i ciljem ili da se od njih odvoji. Dakle, ako konačna budućnost treba biti stvarno čovjekova budućnost, ona mora obuhvaćati i ovu slobodu, a s njom teoretsku mogućnost grijeha. Nepostojanje stvarnog grijeha i njegovih posljedica ne znači nepostojanje moralne slobode, jer bi to značilo kraj osobnosti i čovjekova postojanja. Umjesto toga ono je odraz kolektivnog prepoznavanja i potvrde samopožrtvovne ljubavi kao Božjeg karaktera i temeljne naravi stvarnosti.

No kao što je i s drugim vidovima nastavka postojanja ljudskog roda u konačnoj budućnosti, tako će se i u osobnom postojanju oni radikalno razlikovati od sadašnjeg iskustva. Premda će sjećanje na osobnu prošlost sadržavati i sjećanje na grijeh, to će biti samo sjećanje na grijeh koji u potpunosti pripada prošlosti pa nema snage da tiranizira sadašnjost ili baca sjenu u budućnost. Dok nam danas posljedice našeg grijeha i dalje stvaraju teškoće u životu (i životima drugih), *eshaton* označava njihov kraj – i naše oslobođenje. Što se tiče međusobnih odnosa, postoji slična razlika. Sada smo tako osakaćeni grijehom da smo unatoč našim namjerama da potpuno i bez rezerve volimo, nesposobni ove namjere savršeno ostvariti ili u svoj život potpuno unijeti vrijednosti kojima smo odlučili dati prvo mjesto. A iskustvo prave zajednice i uzajamnog zadovoljstva osakaćeno je ostacima naše sebičnosti i nesigurnosti. *Eshaton* će nas osloboditi i od takvih ograničenja.

Sve to znači da konačno ostvarenje čovjekova postojanja ne možemo razumjeti kao kraj povijesti, već samo kao kraj vrste povijesti koju poznamo – naime, patološke povijesti koja je od samog svog početka bila složeno izopačenje suštinskih i potencijalno zadovoljavajućih odnosa pojedinaca i skupina. Kraj sadašnjeg povijesnog doba je početak novog doba s novim kvalitetama povijesti. Pojedinci će nastaviti imati “životopise”: stjecat će nova iskustva u međusobnim odnosima, otkrivat će nove oblike stvaralačkog izražaja, napredovat će u razumijevanju strukture i procesa prirodnog svemira, a proširit će svoje shvaćanje Božje providnosne i izbaviteljske aktivnosti. A što važi za pojedince važi i za sve skupine i ljudski rod kao cjelinu: Bez obzira kakav bio oblik i izgled skupina u budućem dobu, sigurno će biti razvoja u uzajamnom zadovoljavajućem kontaktu koji će ostvariti Božje nakane za ljudski rod.

Dakle i u vječnoj budućnosti čovjek će uvijek biti materijalno, vremensko i osobno biće. No iako će zauvijek imati ova obilježja, ona će biti i radikalno promijenjena. Ljudski rod, danas skučen sebičnom nesigurnosti postat će ono za što je bio stvoren: čovjek na sliku Boga koji je samopožrtvovna ljubav.

Iskustveno značenje adventne eshatologije

Osim što je vizija vječne budućnosti ljudskih bića, adventistička eshatologija – teologija o adventnoj nadi – je snažna sila koja oblikuje ono što danas doživljavamo. U tom smislu budućnost koja tek treba doći već je prisutna na različite načine. Svakako, iskustvena struktura nade određuje čovjekov odnos prema svom postojanju, kao i prema neočekivanom nastavku sadašnjeg doba.

Sadašnjost budućnosti. Djelovanje vizije budućnosti na doživljavanje sadašnjosti osjeća se na mnogo načina, od kojih je najneposredniji *relativizacija*, jer sadašnjost očito nije konačna budućnost. Svako je iskustvo privremeno: “I to će proći.” S jedne strane, zlo koje izopačuje svijet nije posljednja riječ; a s druge, sreća koja je blagoslov u sadašnjosti ne jamči trajnost. Tako lakše trpimo bol, a manje se opijamo radošću; i jedno i drugo ima relativno značenje u odnosu na budućnost koja je neusporedivo superiornija od sadašnjosti, jer je beskonačna po trajanju i savršena po

kvalitetu. U kontekstu adventne nade život nije ništa manje uvjetovan čimbenicima koji nadilaze čovjekovo znanje ili mogućnost kontrole; još uvijek je obilježen "datošću". Međutim, ni ova opća činjenica ni pojedinosti "datosti" ne moraju biti poražavajuće.

Drugi oblik djelovanja budućnosti na sadašnjost mogli bismo nazvati *eternalizacijom*: trajnom važnosti koju vječna budućnost daje odlukama prolazne sadašnjosti. Uostalom, na kvalitetu konačne budućnosti – narav konačne sudbine pojedinog ljudskog bića – silno utječu odluke što ih svatko donosi u sadašnjosti. Odluke koje donosimo sutra djelomice su proizvod današnjih odluka; a cjelokupnost određenih odluka predstavlja konačnu opću odluku hoće li čovjek prihvatiti Božji karakter i postojanje i s njim se poistovjetiti, ili će ga odbaciti i od njega se odvojiti. Svaka sadašnja moralna odluka nosi sobom konačnu odluku o biti ili ne biti, odluku koju ni božanska ljubav ne mijenja. A osim ovog utjecaja sadašnjosti na vlastitu budućnost, sadašnjost može kod pojedinca, u mjeri u kojoj potiče ili zanemaruje određene stavove, vrijednosti i odluke drugih, snažno utjecati na vječnu budućnost drugih.

Osim toga, uz utjecaj individualnih odluka postoji i utjecaj skupina različitih vrsta i veličina – obiteljskih, geografskih, društvenih, religijskih, po zvanju i t. d. Sve skupine vrše utjecaj na pojedince kako u grupi tako i izvan nje. A svi ljudi pripadaju nekoj od grupa; biti čovjek znači biti povezan - a time i izvrnut utjecaju – s drugim osobama.⁴ U nekim slučajevima je religiozni (a time od vječnog značaja) utjecaj skupine izravan: najočitiiji primjer je crkva. U drugim slučajevima vjerski utjecaj je mnogo neizravniji, ali ne manje djelotvoran i često mnogo snažniji. Na primjer, vrijednosti u društvu su snažan čimbenik u određivanju vrijednosti što ih pojedinac prihvaća – u stvari tako snažan da mogu ozbiljno smanjiti broj stvarnih mogućnosti. Zbog toga glavna funkcija vjerske zajednice može biti vraćanje nekih od tih mogućnosti. A strukture slobode i pravde u svakoj skupini mogu poticati ili kočiti izbor određenih vrijednosti: sredina u kojoj se izrabljuje i tlači, na primjer, može stvoriti toliko straha i neprijateljstva da ideal samopožrtvovne ljubavi bude gotovo nevidljiv i čak bude smatran neozbiljnim.

Možda se "Božja ruka u povijesti" može najjasnije vidjeti upravo ovdje, u zbivanjima koja stvaraju sredinu u kojoj se Njegova ljubav može djelotvorno prenositi i tako postati vidljiv primjer za čovjeka. Ako se to dogodi, onda konačni značaj postoji u cijeloj povijesti, a ne u srazmjerno malom dijelu povijesti izravno uključenoj u događaje spasenja. Naime, svaki politički ili kulturni događaj, svaka umiješanost vojske djeluje na oblik slobode i pravde negdje u čovjekovom životu. Zato se povijest ne može smatrati isključivo negativnom i razornom, koja bi božanskom umiješanosti *eshatona* konačno trebala promijeniti smjer, a ni samo beznačajnim slijedom događaja oko veliki "Božjih djela" na zemlji, već i vječno značajnim (no još uvijek moralno neodređenim) djelom određenja konačne sudbine ljudskih bića. Na ovaj način možemo smatrati "eternaliziranima" ne samo odluke pojedinaca, već i povijesnih događaja.

Treći oblik djelovanja budućnosti na sadašnjost je *vitalizacija*: vizija budućnosti kao poticaja za sadašnju aktivnost. Adventistički aktivizam – u smislu misije u svijetu, evanđeoskih napora, medicinskih i obrazovnih ustanova, publikacija – razvio se zahvaljujući, a ne unatoč, osvjeđenju da će do *eshatona* doći "u ovom naraštaju". Dok se drugima može činiti paradoksalnim tako marljivo raditi u ovome svijetu, a Božje kraljevstvo očekivati tek u sljedećem, za same adventiste ova je veza sasvim normalna: kakvo god se poboljšanje može postići u zdravlju i/ili obrazovanju ljudi, ono može potaknuti pozitivan odgovor Bogu i stoga pridonijeti bogatstvu vječne budućno-

sti ljudskih bića. "Glasnici, trubom oglasite znak: Isus će doći po nas" nije samo crkvena himna; ona je i unutarnji poticaj da se čovjek opredijeli za služenje i svjedočenje svijetu.

Srodan oblik u kome budućnost djeluje i u sadašnjosti jeste *stabilizacija*: oni koji su puni pouzdanja u budućnost mogu se smireno posvetiti obvezama u sadašnjosti. Naravno, točan oblik budućnosti ostaje nepoznat jer je otvoren za čovjekovu odluku i božansko stvaralaštvo, a osim toga uzročni čimbenici su suviše složeni da bi ih čovjek mogao ispitati. Za pojedince tu je uvijek ne tako jednostavna nesigurnost zdravlja, zaposlenja i osobnih i obiteljskih odnosa; budućnost nije nikome zajamčena i nikakva količina vjere u providnost ne može funkcionirati kao osiguranje protiv nesreće. Za narode i svijet kao cjelinu, pogled na približnu budućnost ne samo što je zamagljen, već što je mnogo teže, ono što se može nazrijeti u općim crtama daje turobnu sliku gomile problema – političkih, ekonomskih i ekoloških – čija rješenja mogu biti bolna i spora, a možda i nemoguće. No sigurnost koja se odnosi na konačnu budućnost čovječanstva i na prisutnost Božje ljubavi u osobnom životu, omogućuje da se čovjek koncentrira na pozitivnu reakciju na današnje prigode i odgovornosti bez straha ili nesigurnosti vezane uz sutrašnje mogućnosti.

Na kraju postoji djelovanje budućnosti u obliku *organizacije* i *prioritizacije*: koncept konačne budućnosti može služiti kao ključ za narav sadašnje stvarnosti i kao vodič u sadašnjim naporima za konstruktivan i spasavalački život u svijetu. Na primjer, činjenica da su u konačnu budućnost uključene i neke vrste stvarnosti i postojanje bića koja se javljaju u sadašnjem svijetu, ukazuju na to da svaka od njih ima svoju legitimnost, svrhu i vrijednost. Premda među njima može vladati odnos progresije onotoloških "razina", s tim što svaka viša razina uključuje kvalitete one "ispod nje", ne postoji biće koje bi se moglo smatrati samo "sredstvom" za postojanje ili ostvarenje drugoga, navodno više vrste stvarnosti ili bića. Premda boja, dizajn i miris cvijeta može obogatiti čovjekov život, vrijednost samog cvijeta ovom funkcijom nije iscrpljena. Zbog toga što je izvorno stvoren od Boga i što ima mjesto u Božjoj budućnosti, moramo shvatiti da pred Bogom ima svoj razlog postojanja. Ovo je jedan od teoloških razloga za brigu o ekologiji.

Drugi primjer je materijalnost budućeg čovječanstva, što znači da tijelo ni u kom slučaju nije "ograničenje" kojeg bi se na kraju ljudski rod trebao osloboditi ili "nedostatak" koji bi se na kraju ispravio. Mjesto toga tijelo je sredstvo putem kojeg možemo ostali stvoreni svemir doživjeti, razumjeti i u njemu uživati. Za sada to podrazumijeva ozbiljan odnos prema tijelu, brigu o njemu te razvitak sposobnosti naših osjetila. Također podrazumijeva osjetilno iskustvo kao dio božanske nakane za ljudska bića.

Ako vječna budućnost predstavlja ostvarenje Božje stvaralačke namjere, sigurno je prikladno nastojati da sadašnjost učinimo što je moguće sličnijom budućnosti. To znači koliko je moguće popraviti štetu uzrokovanu grijehom, a pritom ne zanemariti sudbonosnu razliku između sadašnjosti i budućnosti. Mi smo još uvijek grešnici, ali možemo pokušati umanjiti grijeh u svim njegovim vidovima, i možemo pokušati nadoknaditi neke od njegovih posljedica. Stoga je eshatološki ispravno nadvladati otuđenost među rasama i kulturama, zalagati se za međunarodni mir i dobru volju, ublažiti siromaštvo koliko je god moguće i poticati svakoga da razvije svoj puni intelektualni i kreativni potencijal.

Narav nade. Nada je autentični adventistički odnos prema vremenu i stoga je možemo razumjeti pomoću pojmova budućnosti, prošlosti i sadašnjosti.

Nada je prva od svih očekivanja određene budućnosti – očekivanje koje je sastavljeno od iščekivanja i strpljenja. Ona željno čeka dolazak budućnosti, jer ona znači oslobođenje i ostvarenje ljudskog roda pred Bogom, a ne njezinu negaciju i gubljenje značenja. U tom smislu teološka nada je slična prirodnoj dječjoj znatiželji za koju je zvonjava telefona prigoda za iščekivanje, uzbuđenje i oduševljenje. Međutim nada nije euforija; njezino iščekivanje je nadopunjeno strpljivošću koja joj daje otpornost i trajnost tako da odgađanje i razočaranje može preživjeti bez obeshrabrenja. Tako ona može ostati budnom za mogućnost milosti i pažljiva za ono što se događa – posebno onoga što Bog čini – u svijetu.

Međutim, kad bi nada bila povezana isključivo s budućnošću, ona bi bila samo slobodno maštanje, složeni proizvod pobožne želje, pobožna iluzija. Da bude vjerodostojna i korisna, nada mora biti zasnovana na određenom razumijevanju prošlosti i posebnom iskustvu sadašnjosti. U slučaju adventne nade prošlost je povijesni događaj Božjeg otkrivenja u Isusovom rođenju, životu, smrti i uskrsnuću. Tu je odlučan rezultat “velike borbe”, premda još nije bio ostvaren; odlučna je bitka vođena i izvojevana, a konačna budućnost osigurana. Sadašnjost je osobna preobrazba poznata kao “novorođenje” (vidi Iv 3,3-8), potvrđena stalnom prisutnošću Svetog Duha u čovjekovu životu (vidi 2 Kor 1,22; 5,5; Ef 1,13.14). Ova iskustvena potvrda povijesnog otkrivenja u Kristu daje pouzdanje koje je u stanju prihvatiti neočekivano.

Na osnovi ovog pouzdanja moguće je kreativno i konstruktivno odgovoriti na ono što često nazivaju “problemom odgađanja”. Činjenica je da se Bog *nije* ponovno javio u liku Isusa Mesije, i da sadašnja povijest teče godinu za godinom, desetljeće za desetljećem. Ali kako dugo adventisti mogu govoriti “Isus će skoro doći” i “kraj je blizu”? S jedne strane to je stvar vjerodostojnosti: Kako se dugo može vjerovati u vijest o adventnoj nadi? Kada će se na adventizam gledati kao na onog dječaka u drevnoj priči koji je vikao “Vuk!” pa nitko više neće smatrati ozbiljnom njegovu eshatološku objavu? S druge strane postoji mogućnost da izgubimo osjećaj neminovnosti koji je adventizam poticao na aktivnost. Koliko još dugo može preživjeti sama adventna nada? U kom trenutku se ona počinje gubiti? Kad će adventizam prestati “osjećati” neposrednu blizinu kraja i o njemu govoriti sve manje i manje, čak i onda kad ga nikad neće svjesno nijekati?

Odgovori na ova pitanje djelomice ovise o načinu na koji razumijemo “problem odgađanja”. Bitno je da razumijemo kako to, strogo govoreći, nije problem koji se može analizirati i zatim “riješiti” na način kako inženjer izračunava koliko željeza treba staviti u most ili kako agronom izračunava koliko hrane može proizvesti neka zemlja u razvoju. Umjesto toga, kao i njegov teološki rođak “problem zla”, ovaj je “problem odlaganja” *tajna* i kao takvog ga treba priznati. Kad to učinimo onda više nema zahtjeva za konačni odgovor na pitanje: Zašto kraj nije dosad došao? Naime, trebamo držati na umu da Bog u biblijskom otkrivenju tvrdi kako “misli vaše nisu moje misli, i puti moji nisu vaši puti” (Iz 55,8). Gledano iz perspektive konačne stvarnosti, to znači da postoji prilična razlika u procjenjivanju onoga što jeste i onoga što treba biti. Osim toga postoji i različito procjenjivanje vremena tako da je “u očima Gospodnjim jedan dan kao tisuću godina, a tisuću godina kao jedan dan” (2 Pt 3,8). Ono ukazuje na to da je “odgađanje” više stvar čovjekova shvaćanja (ili neshvaćanja) nego istinske stvarnosti – nešto slično našem nestrpljenju zbog vremena koje je potrebno da bi mlado stablo rodilo ili da djeca prestanu biti djecom.

Premda nema konačnog odgovora dok stvarno ne dođe *eshaton*, u međuvremenu je moguće ukazati na neke moguće elemente u provizornom odgovoru. Na primjer, Isus je povezao navije-

štanje Radosne vijesti “po svemu svijetu, svim narodima za svjedočanstvo” s dolaskom “svršetka” (Mt 24,14), premda *nije* rekao da će ono “dovesti do” *eshatona*. On je Božje kraljevstvo opisao izrazima sazrijevanja žita: “Najprije stabljiku, zatim klas – potom pun klas zrna”, da bi tome slijedila žetva (Mk 4,28.29). Ovim kao da se želi reći da je kraj sadašnjeg doba vezan uz duhovnu zrelost Božjeg naroda. U međuvremenu je sasvim moguće određenu razinu duhovne zrelosti smatrati uvjetom za djelotvorno naviještanje evanđelja. U svakom slučaju naviještanje i sazrijevanje moraju se ostvariti u povijesnom okviru, što znači da bi bili pod značajnim utjecajem (premda ne i prouzročeni) povijesnih okolnosti koje bi opet bile pod utjecajem prirodnih i natprirodnih čimbenika. Na kraju činjenica da je kraj sadašnjeg doba ljudske povijesti dio veće, kozmičke drame, znači da mogu postojati i drugi čimbenici koji će nam ostati nepoznati (vjerojatno do *eshatona*), kao što su neki od najvažnijih čimbenika ostali nepoznati Jobu u onome što je proživljavao.

Sve ovo s jedne strane pokazuje da postoje različiti mogući “razlozi” kojima možemo pokušati objasniti odgađanje u ostvarenju adventne nade. Ali s druge strane isto tako pokazuje da nema načina na koji možemo odrediti “uzrok” (ili “uzroci”) odgađanja, a još manje ispraviti ga (ili njih) tako da “dovede do” *eshatona*. Uostalom, kraj sadašnje povijesti, kao i njezin početak pri stvaranju, i njegovo središte u Isusu, je čin Božji; a vrijeme ostvarenja je na kraju krajeva *Njegova* odluka, bez obzira koji ljudski čimbenici u to mogu biti uključeni.

Dakle, očito je da u jednom smislu ne postoji ništa što bi itko mogao “učiniti” oko činjenice da se Bog još nije ponovo pojavio u liku Isusa iz Nazareta i da sadašnje doba povijesti još traje. No moguće je *postaviti se* kreativno i konstruktivno prema odgađanju. S jedne strane možemo ga promatrati u svjetlosti Božje ljubavi i strpljenja; On “strpljivo podnosi, jer neće da se itko izgubi” (2 Pt 3,9). S druge strane možemo ga smatrati prilikom za daljnje rastenje “u Kristu” i za šire i djelotvornije svjedočenje o samopožrtvovnoj Božjoj ljubavi. Živjeti u adventnoj nadi ovog stoljeća je slično iskustvu apostola iz prvog stoljeća koji je osjećao da je “pritiješnjen... od ovoga dvoga” – naime željom “otići” i doživjeti neposrednu, osobnu Kristovu prisutnost, i potrebi “ostati” i vršiti Kristovo djelo u svijetu, a posebno u crkvi (Fil 1,23.24). Nema sumnje da je to podvojenost, ali to može biti duhovno kreativna i uzbudljiva podvojenost. Unatoč “odgađanja” adventna nada može živjeti i čak rasti, upravo zato što je Bog Bog budućnosti. On je neiskazano domišljat i Njegov Duh još uvijek djeluje u svijetu.

Također trebamo zapamtiti da adventna nada nije *središte* adventističke teologije ili iskustva; središte je uvijek povijesno otkrivenje kojim se Bog otkrio u Isusu. Tu imamo važan i sretan paradoks: žilavost eshatološke nade je zajamčena u onoj mjeri u kojoj ne može postati središtem vjere već ostaje njezinim spontanim izražajem. Uostalom, što svijest o Isusovu životu i smrti bude vidljivija, i što jasnije bude razumijevanje njihova značenja, to će življe biti iščekivanje konačne budućnosti kad će se čovjekov život ispuniti i Božja ljubav ostvariti.

Endnote

- 1 Usporedi s Didahe 10,6., crkvenim priručnikom iz drugog stoljeća.
- 2 Ovo i nije biblijska formulacija; najbliže tomu je spominjanje činjenice da će se Krist “po drugi put pokazati” (Heb 9,28).
- 3 Upravo ove uglavnom negativne karakteristike sadašnjeg iskustva vremena objašnjavaju zašto je dobar dio kršćanske teologije, nesvjesno slijedeći drevnu grčku filozofiju, povezao prolaznost s konačnosti i

nesavršenstvom, pa je vječnost i savršenstvo definirala kao bezvremenost i nepromjenjivost – i time omogućila nastajanje svih vrsta teoloških nerazumijevanja i dilema.

- 4 Važnost sredine u kojoj se razvijaju odnosi među osobama razlog je što su mnogi adventistički roditelji spremni mnogo žrtvovati da svojoj djeci osiguraju odgovarajuću obrazovnu sredinu.

SUMMARY

The Future and the Present: The Meaning of the Advent Hope

The aim of this article is to illuminate the *meaning* of Adventist eschatology—that is, to consider its principal themes, their importance, and their implications. We will attempt to answer the questions What is the advent hope all about? And what difference does it make? In other words, how does (or should) this particular view of the future affect a person's beliefs, attitudes, and actions in the present?

Key words: *Advent-hope; Future; Present; Eschatology; Meaning-of-the-Advent-hope*

Izvornik: Fritz Guy. „The Future and the Present: The Meaning of the Advent Hope.“ U *Advent Hope in Scripture and History*, Edited by V. Norskov Olsen, Washinhton, D.C.: Review and Herald Publishing Association, 1987. (pp. 211-45)

Prijevod: *Hinko Pleško*